

ҚИЙНОҚҚА ҚАРШИ ПРЕВЕНТИВ МЕХАНИЗМЛАРНИ АМАЛГА ОШИРИШ МОДЕЛЛАРИ

Абдуллаев Хасан Абдугани ўғли

Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратура академияси

Инсон ҳуқуқларига оид халқаро ҳуқуқ магистранти

АННОТАЦИЯ

Ушбу мақолада қийноққа қарши превентив механизмларни дунё бўйлаб кенг тарқалган моделлари фаолиятини ташкил этилганлиги, ушбу моделларнинг устунлиги ва камчилик томонлари, Ўзбекистон Республикаси учун қайси моделни танланиши нисбатан фойдалироқ бўлиши, қийноққа қарши превентив механизмларни танланишидаги муаммолар ҳамда ушбу муаммоларни бартараф этиш чоралари талқин этилган.

***Калит сўзлар:** қийноққа қарши превентив механизм, қийноққа қарши превентив механизм моделлари, “Омбудсман+” модели, “Марказлашмаган коллегиял орган” модели, “Ихтисослаштирилган давлат органи (мансабдор шахс)” модели, қийноққа қарши Кўшимча протокол (ОРСАТ), қийноққа қарши превентив механизмларни ташкил этиш муаммолари.*

МОДЕЛИ РЕАЛИЗАЦИИ ПРЕВЕНТИВИЗМА ПРОТИВ ПЫТОК

Абдуллаев Хасан Абдугани ўгли

Академия прокуратуры Республики Узбекистан

Магистр международного права в области прав человека

АННОТАЦИЯ

В этой статье объясняется, что механизмы, предшествующие пыткам, организованы в деятельности моделей, широко распространенных по всему миру, преимущества и недостатки этих моделей, какая модель относительно полезна для Республики Узбекистан, проблемы при выборе механизмов, предшествующих пыткам, а также меры по устранению этих проблем.

***Ключевые слова:** превентивизм против пыток, модели превентивизма против пыток, модель “Омбудсмен+”, модель “децентрализованный коллегияльный орган”, модель “специализированный государственный орган*

(должностное лицо)", Дополнительный протокол против пыток (ФПКПП), проблемы организации превентивизма против пыток.

MODELS OF IMPLEMENTATION OF PREVENTIVE MEASURES AGAINST TORTURE

Abdullaev Hassan Abdugani ugli

Academy of the Prosecutor's Office of the Republic of Uzbekistan

Master of International Law in the field of Human Rights

ABSTRACT

This article explains that the mechanisms preceding torture are organized in the activities of models widely distributed around the world, the advantages and disadvantages of these models, which model is relatively useful for the Republic of Uzbekistan, problems in choosing mechanisms preceding torture, as well as measures to eliminate these problems.

Keywords: *preventativism against torture, models of preventativism against torture, the "Ombudsman+" model, the "decentralized collegial body" model, the "specialized state body (official)" model, the Additional Protocol against Torture (OPCAT), problems of the organization of preventativism against torture.*

КИРИШ

БМТга қийноқларни олдини олиш бўйича чораларни амалга оширилганлиги тўғрисида давлатлар томонидан тақдим этилаётган ҳисоботлардан кўришимиз мумкинки, дунё бўйлаб, қийноқларни олдини олиш бўйича превентив механизмларни ташкил этилиши бўйича давлатлар ўз қонунчилиги, давлатчилик шакллари ва бошқа хусусиятларидан келиб чиқиб, турли хил уникал бўлган механизмларни жорий этганлигини кўришимиз мумкин. Хусусан, 1984 йилдаги конвенция ҳамда Қўшимча протокол бирон бир давлатга қийноққа қарши превентив механизмни амалга оширишда муайян йўналишни қатъий белгилаб бермаган.

МУҲОКАМА ВА НАТИЖАЛАР

Бироқ давлатларга қийноқларни олдини олиш бўйича самарали механизмларни яратиш мажбуриятини берган.

Шу сабали ҳам ҳар бир давлат ўзининг миллий қонунчилиги ҳамда мамалакатда ўрнатилган ҳуқуқий тартиботнинг ўзига хослигидан келиб чиқиб, ўзига бирон бир моделни танлаши мумкин.

Ваҳоланки, ушбу чораларни кўрилишини тартибига кўра уларни урта катта гуруҳга бўлишимиз мумкин.

- “Омбудсман+” модели¹
- “Марказлашмаган коллегиял орган” модели²
- “Ихтисослаштирилган давлат органи (мансабдор шахс)” модели³.

Хусусан, ҳуқуқшунос олим **Ю.Перронинг** фикрига кўра “Омбудсман+” моделига кўра ушбу моделда Инсон ҳуқуқлари бўйича вакилнинг функцияларидан келиб чиқиб қийноқларни олдини олиш бўйича асосий вазифани Омбудсман амалга ошириши ва бошқа ушбу функцияга эга бўлган давлат органлари ёки хусусий сектор вакиллари албатта қамоқхоналар стратегик муҳим аҳамиятга молик жойлар ҳисобланганлиги сабабли Омбудсманга ҳисобдор бўлиши ёки унинг қуйи ваколатли органлари бўлишини назарда тутди.

Ушбу моделнинг ўзига хос жиҳатларидан бири сифатида шуни гувоҳи бўлишимиз мумкинки, дунё бўйлаб давлатларнинг аксарият қисми мана қийноққа қарши превентив механизм сифатида “Омбудсман+” моделини қўллашидир.

Ваҳоланки, 64 давлатдан 39 таси ушбу модел асосида превентив механизм жорий этганлигини кўришимиз мумкин⁴.

Ушбу моделнинг яна бир ўзига хослиги шундан иборатки, омбудсман асосий МПМ вазифасини бажарувчи давлат органи ҳисобланиб, МПМ омбудсман апарати ходимлари (қуйи орган томонидан) ёки омбудсманга бўйсинувчи хусусий сектор ёинки омбудсманга ҳисобдор бўлган бошқа ташкилот томонидан амалга оширилишини назарда тутди.

¹ По данным Управления Верховного комиссара ООН по правам человека

² Перечень органов (организаций, лиц), образующих НПМ, краткое описание их полномочий см.: Официальный сайт НПМ Великобритании. URL: <https://www.nationalpreventivemechanism.org.uk/members/> (дата обращения: 29.11.2020).

³ Закон от 12.07.2012 № 104 «О Национальном центре Кыргызской Республики по предупреждению пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания» // URL: <http://npm.kg/wp-content/uploads/2017/03/zakon-o-ntspp.pdf> (дата обращения: 28.11.2020).

⁴ Албания, Австрия, Арманистон, Озарбайжон, Болгария, Венгрия, Греция, Грузия, Дания, Испания, Қозоғистон, Кипр, Коста-Рика, Литва, Люксембург, Молдова, Норвегия, Полша, Португалия, Руминия, Шимолий Македония, Сербия, Словения, Украина, Финляндия, Хорватия, Черногория, Чехия, Эквадор ва Естония. Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг Инсон ҳуқуқлари бўйича Олий комиссарлиги бошқармаси маълумотларига қаранг, масалан [Armenia \(ohchr.org\)](http://Armenia(ohchr.org))

Лекин ушбу модел жамоатчилик элементларини МПМда фаолиятини чекламасдан уларнинг Омбудсманга ҳисобдорлигини оширади.

Хусусан, Арманистоннинг “Инсон ҳуқуқларини ҳимоя қилиш тўғрисида”ги Қонуни⁵га кўра Омбудсман, шунингдек, унинг махсус тузилган штатда унинг аппаратида таркибий бўлинмасига кирувчи ходимлари, фақат Омбудсман қамоқда сақлаш жойларига мунтазам ва профилактик ташриф буюриш ҳуқуқига ега эканлиги ҳамда ушбу фаолиятга касбий ёрдам олиш учун у шартнома асосида жамоат ташкилотлари вакилларини - экспертларни жалб қилиши мумкин эканлиги белгиланган.

Ушбу ҳолат эса Арманистонда жамоатчилик назоратини ҳам маълум маънода МПМдаги ўрнини кўрсатиб беради.

Аммо бундай назорат жамоатчиликни мустақил фаолият олиб боришини англамайди.

Ваҳоланки, экспертлар функционал ва молиявий жиҳатдан Омбудсманга бўйсундилар. Улар МПМ функцияларини фақат омбудсманнинг ёзма қарори асосида амалга оширишлари мумкин.

Бундан ташқари уларнинг фаолияти Омбудсманга ажратилган давлат бюджети маблағлари ҳисобидан тўланади.

Шунингдек, ушбу жамоатчилик назорати мунтазам фаолият юритувчи ташкилот сифатида фаолият юритмасдан Омбудсман хоҳишига кўра, ҳар бир аниқ ҳолатда, қамоқда сақлаш жойларига боришда жамоатчилик вакилларини жалб қилиш тўғрисида қарори асосида МПМ фаолиятига жалб қилинади.

Хусусан, Ўзбекистон Республикасининг «Олий Мажлиснинг Инсон ҳуқуқлари бўйича вакили (омбудсман) тўғрисида»ги Қонунининг 20⁹-моддасига кўра омбудсман қийноққа солиш ва бошқа шафқатсиз, ғайриинсоний ёки кадр-қимматни камситувчи муомала ҳамда жазо турларини қўллашнинг олдини олиш бўйича фаолиятига кўмаклашиш учун Вакил томонидан эксперт гуруҳи тузиллиши ҳамда эксперт гуруҳи тўғрисидаги низом Вакил томонидан тасдиқланиши белгиланган.

Бундан ташқари ушбу моддага кўра вакил эксперт гуруҳи аъзоларининг қийноққа солиш ва бошқа шафқатсиз, ғайриинсоний ёки кадр-қимматни камситувчи муомала ҳамда жазо турларини қўллашнинг олдини олишга доир вазифаларини белгилайди, шунингдек уларга қамоқда сақлаш жойларига ва

⁵ Закон Республики Армения от 14.01.2017 № ЗР-1 «О защитнике прав человека» // URL: <http://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=5712&lang=rus#5> (дата обращения: 27.11.2020).

шахслар турган, ўз ихтиёри билан чиқиб кета олмайдиган бошқа жойларга монеликсиз кириш ҳуқуқини берувчи махсус йўлланмалар беради.

Бундан ташқари, юридик фанлар доктори **В.В.Чуксин**нинг фикрига кўра давлатларга қийноққа қарши превентив механизм сифатида “Омбудсман+” моделини танланиши кўйидагича устунликларни бериши мумкин⁶.

Биринчидан, давлат алоҳида ушбу функцияни амалга оширувчи давлат органини ташкил этиши шарт бўлмайди, бу эса бюджет пулларини нисбатан тежалишига олиб келади.

Иккинчидан, инсон ҳуқуқларини таъминловчи асосий вакиллик орган сифатида Омбудсманга ушбу функцияни берилиши кўшимча ходимларни тайёргарлиги талаб этмайди. Чунки, Омбудсманнинг асосий фаолияти ҳам айнан халқаро умум эътироф этилган инсон ҳуқуқларини таъминлашдан иборат.

Хусусан, Ўзбекистон Республикасининг 2004 йил 27 августдаги «Олий Мажлиснинг инсон ҳуқуқлари бўйича вакили (омбудсман) тўғрисида»ги Қонунининг 1-моддасига кўра Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Инсон ҳуқуқлари бўйича вакили (омбудсман) (бундан буён матнда Вакил деб юритилади) мансабдор шахс бўлиб, унга давлат органлари, корхоналар, муассасалар, ташкилотлар ва мансабдор шахслар (бундан буён матнда ташкилотлар ва мансабдор шахслар деб юритилади) томонидан инсон ҳуқуқлари ҳамда эркинликлари тўғрисидаги қонунчиликка риоя этилиши устидан парламент назоратини таъминлаш ваколатлари берилган.

Учинчидан, Омбудсман+ модели омбудсманга кўшимча мандатларни жорий этилишини талаб этмайди.

Ваҳоланки, Қонуннинг 20⁹-моддасига кўра Вакил қамоқда сақлаш жойларига мунтазам кириб туриш орқали қийноққа солиш ва бошқа шафқатсиз, ғайриинсоний ёки кадр-қимматни камситувчи муомала ҳамда жазо турларини қўллашнинг олдини олиш бўйича чоралар кўради. Бу эса миллий қонунчиллигимизда ўз аксини топган бўлиб уни қайтадан қонунчиликка киритишимиз шарт эмас. Ушбу ҳолат эса янги механизм яратиб, уни такомиллаштиришдан кўра камроқ вақт сарфланишига олиб келади.

Тўртинчидан, “Омбудсман+” моделида қийноқларни олдини олишда вакиллик органи сифатида қаралиши фуқароларнинг бошқа органларга нисбатан ушбу органга ишончини юқорилига олиб келади. Қийноққа қарши

⁶ Chuksina V.V. Vnesudebnaya zashchita prav cheloveka: post-ombudsmen instituty // Konstitutsionnoe pravo. 2011. ¹ 6. S. 33–35.

превентив механизми амалга оширувчи янги органни “халққа танитиш” муаммосидан озод этади.

Хусусан, Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Сенатининг “Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Инсон ҳуқуқлари бўйича вакили (Омбудсман)нинг 2021 йилдаги фаолияти тўғрисидаги ҳисоботи ҳақида” қарорида Омбудсманга келиб тушган жами 18 738 та мурожаатнинг 16 559 таси фуқаролардан, 2 120 таси тергов ҳибсхоналари ва жазони ижро этиш муассасаларидан ҳамда 59 таси хорижий давлатлардан бўлиб, мурожаатлар сони 2020 йилга (14 975 та) нисбатан 3 763 тага ёки 25 фоизга ошган.

Омбудсман томонидан парламент назорати субъекти сифатида 11 257 та мурожаат иш юритувига олиниб, уларнинг 2 517 таси ёки 23 фоизи ижобий ҳал қилинган, 6 160 та мурожаат давлат ҳокимияти ва бошқаруви органларига юборилган. Қолган 1 321 та мурожаат бўйича ҳуқуқий маслаҳат ва тавсиялар берилган.

Фуқароларнинг бузилган ҳуқуқларини тиклаш юзасидан 2021 йилда Омбудсман томонидан тегишли давлат органлари ва ташкилотларига 36 та хулоса (2020 йилда 16 та), 14 та тақдимнома (2020 йилда 13 та) ҳамда судларга 44 та даъво аризаси (2020 йилда 11 та) киритилиб, таъсир чораларини қўллаш самарадорлиги 2020 йилга нисбатан 2,4 бараварга ошганлиги кўрсатилган.

Бешинчидан, Омбудсманнинг Олий Мажлис палаталари олдида ҳисобдорлиги “Омбудсман+” моделини танланишида мунтазам ушбу фаолиятнинг такомиллаштирилишига олиб келади.

Хусусан, юқоридаги қарорда жазони ижро этиш муассасалари ҳамда тергов ҳибсхоналарида маҳкумларга яратилган шарт-шароитларни ва уларнинг муаммоларини ўрганиш мақсадида мониторинг ташрифлари самарадорлигини ошириш, бунда, ушбу жойларда сақланаётган шахсларнинг муаммоларини ўрганиб, уларни бартараф этиш чораларини кўриш юзасидан мутасадди вазирлик ва идораларга тавсиялар киритиш ва минтақавий вакилларнинг қийноққа солиш ва бошқа шафқатсиз, ғайриинсоний ёки кадр-қимматни камситувчи муомала ҳамда жазо турларини қўллашнинг олдини олиш бўйича фаолиятини кучайтириш вазифаси Сенат томонидан Омбудсманга юклатилган.

Булардан ташқари, юридик фанлар доктори В.В.Чуксина Омбудсман+ дастурини амалга оширилишида давлатлар тажрибасида бир қанча муаммолар вужудга келганини ҳам таъкидлаб, ушбу ҳолатни ушбу моделнинг камчиликлари сифатида баҳолайди.

Биринчидан, превентив механизмга жалб қилинадиган нодавлат ташкилотларда етарли даражада мутахассисларнинг мавжуд эмаслиги, уларни дастлаб давлат томонидан ўқитилишини ёки Омбудсман+ моделига қўшимча равишда ишчи гуруҳларга таълим берилишини талаб этилишига олиб келиши таъкидланади.

Иккинчидан, дахлсизлик ҳуқуқини беришдаги муаммолар ҳам мавжудлиги таъкидланади. Чунки ишчи гуруҳларга дахлсизлик ҳуқуқини берилиши бевосита Омбудсман фаолияти билан узвий боғлиқ бўлади.

Учинчидан, ушбу фаолият билан шуғулланиш ваколати берилган нодавлат ташкилотларнинг фаолиятини давлат ташкилоти, яъни Омбудсман+ томонидан чеканишига олиб келади.

Тўртинчидан, яна бир камчилик сифатида давлат органи ва жамоат ташкилотларининг бу даражада интеграциялашуви уларнинг аниқ бир позицияларини йўқлиги билан баҳоланади.

Чунки айнан бир функцияни давлатнинг ваколатли давлат органи амалга ошириши билан бирга ушбу ваколат жамоат ташкилотларига ҳам юкланади.

Бундан ташқари, МПМнинг вазифалари давлатда мавжуд бўлган инсон ҳуқуқлари бўйича индивидуал орган - Омбудсманга емас, балки коллегиял орган - Инсон ҳуқуқлари бўйича комиссияга юкланиши мумкин.

Ушбу ёндашувни Омбудсман+ моделининг ўзига хос модификацияси сифатида кўриш мумкин. Модификация ушбу моделни танлаган 39 та хорижий давлатдан 9 тасида (Маврикий, Мали, Малдив ороллари, Марокаш, Мексика, Руанда, Того, Уругвай, Шри-Ланка) амал қилади⁷.

Масалан, Руандада инсон ҳуқуқлари бўйича Миллий комиссия⁸ жиноий дахлсизликка ега бўлган комиссарлардан иборат мустақил доимий органга қамоқда сақлаш жойларида қийноқларга қарши туриш вазифаси юкланган. Унга Миллий комиссия доирасида давлат органлари вакиллари билан юридик жиҳатдан тенг мақомга ега бўлган жамоатчилик вакиллари киради.

Шунингдек, ҳуқуқшунос олим В.Чуксинанинг фикрига кўра превентив механизмнинг ушбу модели асосан федератив давлатлар томонидан танланиши, бунда превентив механизмни амалга оширувчи бир нечта муассасаларнинг мавжудлиги билан ифодаланади.

⁷ Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг Инсон ҳуқуқлари бўйича Олий комиссари бошқармаси маълумоти.

⁸ Закон «Об определении миссии, организации и функционирования Национальной комиссии по правам человека» // Law № 19/2013 of 25.03.2013 determining missions, organisation and functioning of the National Commission for Human Rights. URL: http://www.cndp.org.rw/fileadmin/user_upload/Laws_NCHR___Integrated.pdf (дата обращения: 27.11.2020).

Хуқуқшунос олим ушбу моделни Хиндистон мисолида таҳлил этиб берган бўлиб, унга кўра превентив механизмнинг ушбу моделининг танланиши федерациянинг алоҳида қонун ҳужжатлари мавжудлиги, муайян штатларда обмудсман фаолияти йўлга қўйилган бўсада бошқа штатларда ушбу фаолият мавжуд эмаслиги, шу сабабли давлат халқаро миқёсда обрўсини сақлаш ва халқаро ташкилотларнинг эътирозларини баратараф этиш учун инсон ҳуқуқлари бўйича комиссия фаолиятини жорий этганлигини⁹ ўз илмий ишида кўрсатиб берган.

Шунингдек, хинд қонунчилига кўра “Инсон ҳуқуқлари тўғрисида”ги қонунга кўра “Инсон ҳуқуқлари бўйича миллий комиссияси” Комиссия раиси ва аъзолари Хиндистон Президенти томонидан қўмита тавсиясига биноан тайинланади, унга қуйидагилар киради: Бош вазир (қўмита раиси); Парламент спикери (Лок Сабҳа); ички ишлар вазири; муҳолифат парламент партияси раҳбари ва Давлатлар Кенгашидаги (Ража Сабҳа) муҳолифат етакчиси; Давлатлар кенгаши раисининг ўринбосари.

Шунингдек, бунга кўра комиссия таркибига судьялар ва собиқ судьяларни кириши алоҳида такидланган бўлиб, улар комиссия фаолиятида фуқаролик ҳуқуқий мақом асосида иш олиб боради.

Шунингдек, биз шуни кўришимиз мумкинки, Хиндистонда превентив механизм сифатида тергов қилиш функциясига эга бўлган давлат органининг иштироки мавжудлигини кўришимиз мумкин. Бу эса халқаро экспертлар томонидан бериладиган тавсияларидан чекланишига олиб келиши мумкин.

Бироқ Хиндистон каби этник жиҳатдан ҳамда ижтимоий табақаланиш мавжуд (аҳолининг касталарга бўлинганлиги) бўлган мураккаб бошқарувли давлатда превентив механизмларни амалга оширувчи функциянинг бир давлат органи томонидан олиб борилишидан кўра марказлашмаган бир нечта орган томонидан ушбу функцияни олиб борилиши кўпроқ фойдали бўлиши мумкин.

Бироқ ушбу моделнинг камчиликлари сифатида қуйидагиларни кўриб чиқиш мумкин.

Биринчидан, ушбу модел айнан бир хил функцияни амалга оширувчи бир нечта давлат органларининг мавжудлигини келтириб чиқаради.

Иккинчидан, унитар давлатлар бошқарувида превентив механизмнинг ушбу моделини танланиши превентив механизмнинг профессионализмни

⁹ National Human Rights Commission, New Delhi, India. URL : <http://www.nhrc.nic.in/shrc.htm>.
The Protection of Human Rights Act, 1993 (Amendment). Act, 2006, no. 43. URL : <http://www.nhrc.nic.in/shrc.htm>.
Annual Report of the National Human Rights Commission 2008–2009. New Delhi, 2010. Pp. 20–21.

йўқотиши мумкин. Чунки, фақат қийноққа қарши превентив механизм сифатида фаолият олиб борувчи ташкилотнинг ташкил этиш ўрнига бошқа функцияларни ҳам амалга оширувчи ташкилотларнинг мавжудлиги ушбу фаолиятда марказлаштиришни йўқолишига олиб келади.

Учинчидан, ушбу механизм жамоатчиликни қийноққа қарши превентив механизм фаолиятига киритилишини чеклаб қўйиши мумкин, сабаби ушбу функцияни амалга оширувчи давлат органларининг кўплиги жамоатчиликнинг иштироки эҳтиёжини йўқотиб бериши мумкин.

Шунингдек, Ўзбекистон Республикасининг “Жазони ижро этиш кодексини тасдиқлаш тўғрисида” қонуни (қонун лойиҳаси¹⁰) тасдиқланса, бизнинг давлатда ҳам марказлашмаган коллегиял органлар фаолияти моделини айрим элементларини кўришимиз мумкин.

Хусусан, ушбу қонуннинг 39-моддасига кўра жазони ижро этиш тартиби ва шартларига риоя этилишини ҳамда маҳкумлар ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларининг ҳимоясини таъминлаш, шу жумладан уларга нисбатан қийноққа солиш ва бошқа шафқатсиз, ғайриинсоний ёки кадр-қимматни камситувчи муомала ҳамда жазо турларини қўллашни олдини олиш мақсадида жазони ижро этиш органлари (муассасалари) фаолияти назорат қилинади.

Ҳамда ушбу назорат турлари қуйидагиларга бўлинади:

- 1) идоравий назорат;
- 2) прокурор назорати;
- 3) суд назорати;
- 4) парламент назорати;

5) қийноққа солиш ва бошқа шафқатсиз, ғайриинсоний ёки кадр-қимматни камситувчи муомала ҳамда жазо турларини қўллашнинг барвақт олдини олиш бўйича назорат.

Айнан бешинчи назорат турини бевосита Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Инсон ҳуқуқлари бўйича вакили (омбудсман), Бола ҳуқуқлари бўйича вакили (омбудсман), Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Тадбиркорлик субъектларининг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш бўйича вакил, Инсон ҳуқуқлари бўйича Ўзбекистон Республикаси Миллий маркази зиммасига юклатилганлиги ҳамда ушбу ташкилотлар маҳкумлар сақланадиган жойларда қийноққа солиш ва бошқа шафқатсиз, ғайриинсоний ёки кадр-қимматни камситувчи муомала ҳамда жазо турларини

¹⁰ <https://project.gov.uz/>

қўллашнинг барвақт олдини олиш бўйича назоратни мониторинг ташрифлари орқали амалга ошириши белгиланган.

Агар давлатимизда ушбу тартибни ўрнатилиши миллий превентив механизмнинг икки моделини қоришмасини кўришимиз мумкин.

Ваҳоланки, Омбудсман томонидан (Омбудсман+ модели асосида) амалга ошириладиган превентив механизм ҳамда бир нечта марказлашмаган органлар томонидан превентив механизларни амалга оширилиши мумкин.

Шу билан бирга алоҳида таъкидлаб ўтиш жоизги қийноққа қарши халқаро ҳужжатларда давлатлар ўз бошқарув хусусиятидан келиб чиқиб, превентив механизмнинг бир моделини ёки бир неча модели қоришмасини танлаши ва ушбу механизм орқали давлатда қийноқларни олдини олиш бўйича бир тизимни ярата олган бўлиши лозимлиги таъкидланган.

Ҳуқуқшунослар превентив механизмнинг модели сифатида қамоққа олиш жойларида шахсларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилишга ихтисослашган давлат органини (мансабдор шахсини) яратишни назарда тутувчи моделнинг мавжудлигини ҳам истисно этишмайди.

ХУЛОСА

Юқоридагилардан келиб чиқиб, биз Ўзбекистон Республикаси учун “Омбудсман+” моделини танланишини мақсадга мувофиқ деб ҳисоблаймиз. Чунки ушбу моделни танланиши бюджет пулларини нисбатан тежалишига олиб келиши; инсон ҳуқуқларини таъминловчи асосий вакиллик орган сифатида Омбудсманга ушбу функцияни берилиши қўшимча ходимларни тайёргарлигини ҳамда омбудсманга қўшимча мандатларни жорий этилишини талаб этмаслиги; “Омбудсман+” моделида қийноқларни олдини олишда вакиллик органи сифатида қаралиши фуқароларнинг бошқа органларга нисбатан ушбу органга ишончини юқорилига олиб келиши туфайли бошқа моделлардан, хусусан, нисбатан амалга ошириш тартиби қийин бўлган Марказлашмаган коллегиял орган моделидан амалга ошириш тартиби соддалиги билан устунлик томонларга эга. Бундан ташқари Омбудсман+ моделини танланиши қийноққа қарши превентив механизмни амалга оширувчи янги органни “халққа танитиш” муаммосидан озод этади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати (REFERENCES)

1. Chuksina V.V. Vnesudebnaya zashchita prav cheloveka: post-ombudsmen instituty // Konstitutsionnoe pravo. 2011. ¹ 6. S. 33–35.

2. National Human Rights Commission, New Delhi, India. URL : <http://www.nhrc.nic.in/shrc.htm>.
3. The Protection of Human Rights Act, 1993 (Amendment). Act, 2006, no. 43. URL : <http://www.nhrc.nic.in/shrc.htm>. Annual Report of the National Human Rights Commission 2008–2009. New Delhi, 2010. Pp. 20–21.
4. Закон «Об определении миссии, организации и функционировании Национальной комиссии по правам человека» // Law № 19/2013 of 25.03.2013 determining missions, organisation and functioning of the National Commission for Human Rights. URL: http://www.cndp.org.rw/fileadmin/user_upload/Laws_NCHR___Integrated.pdf (дата обращения: 27.11.2020).
5. Закон Республики Армения от 14.01.2017 № ЗР-1 «О защитнике прав человека» // URL:<http://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=5712&lang=rus#5> (дата обращения: 27.11.2020).
6. Перечень органов (организаций, лиц), образующих НПМ, краткое описание их полномочий см.: Официальный сайт НПМ Великобритании. URL: <https://www.nationalpreventivemechanism.org.uk/members/> (дата обращения: 29.11.2020).
7. Закон от 12.07.2012 № 104 «О Национальном центре Кыргызской Республики по предупреждению пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания» // URL: <http://npm.kg/wp-content/uploads/2017/03/zakon-o-ntspp.pdf> (дата обращения: 28.11.2020).
8. Албания, Австрия, Арманистон, Озарбайжон, Болгария, Венгрия, Греция, Грузия, Дания, Испания, Қозоғистон, Кипр, Коста-Рика, Литва, Люксембург, Молдова, Норвегия, Польша, Португалия, Руминия, Шимолий Македония, Сербия, Словения, Украина, Финляндия, Хорватия, Черногория, Чехия, Эквадор ва Естония. Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг Инсон ҳуқуқлари боўйича Олий комиссарлиги бошқармаси маълумотларига қаранг, масалан [Armenia \(ohchr.org\)](http://Armenia(ohchr.org))